

TIETOA SANANVAPAUESTA JA MAALITTAMISESTA SUOMESSA

Civic Space Scan -kansalaispaneeli, 11.–14.2.2021

Johdanto

Erimielisyys ja vapaus ilmaista omia mielipiteitään tunteikkaastikin ovat demokratian kulmakiviä. Demokratiassa päättäjiä ja hallintoa saa kritisoida ja päätöksiä kyseenalaistaa. Sosiaalinen media on tehnyt julkisen keskustelun seuraamisen ja siihen osallistumisen entistä helpommaksi. Halventava ja uhkaava kritiikki sekä suoranainen häirintä vaarantavat kuitenkin sananvapauden toteutumisen ja estävät julkisissa tehtävissä toimivien henkilöiden mahdollisuuksia tehdä työtään. Vihapuhe voi pahimmillaan kaventaa kansalaisten mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun ja päätöksentekoon, murentaen demokratian peruspilareita.

Tähän tietopakettiin on koottu puolueetonta, virallisiin lähteisiin sekä tutkimuksiin pohjautuvaa taustatietoa sananvapaudesta ja maalittamisesta Suomessa. Tietopaketin ovat koostaneet Åbo Akademin yhteiskuntatieteen tutkimuslaitoksen tutkijat.

Sananvapaus Suomessa

Sananvapaus tarkoittaa oikeutta ilmaista ja julkistaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä ilman, että ne estetään ennakkoon, sekä oikeutta vapaasti vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja viestejä. Sananvapauden ensisijainen tehtävä on turvata kansalaisille mahdollisuus vapaan mielipiteen muodostamiseen, avoimeen julkiseen keskusteluun, vapaaseen ja moniarvoiseen joukkotiedotukseen sekä vapaaseen vallankäytön julkiseen kritiikkiin. Nämä ovat kansalaisten oikeuden tietoon ja tiedonsaantiin lisäksi keskeisiä oikeuksia demokraattisessa yhteiskunnassa.

SANANVAPAUUS

Sananvapaus on perusoikeus, joka tarkoittaa kansalaisten oikeutta jakaa ja vastaanottaa mielipiteitään ja tietoa vapaasti ilman ennakkollista puuttumista.

Sananvapaus on Suomen perustuslain 12 §:ssä turvattu perus- ja ihmisoikeus. Lisäksi se on turvattu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10.1 artiklassa, kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 19 artiklassa ja EU:n perusoikeuskirjan 11 artiklassa. Myös sananvapauden rajoittamisen ehdot ja edellytykset on määritelty näissä sopimuksissa.

Esimerkiksi sosiaalisen median lukeminen ja siellä viestien ja muun sisällön jakaminen kuuluvat sananvapauden piiriin. Sananvapauden suojaan sisältyy myös oikeus anonyymiin ilmaisuun. Sananvapauden käyttämistä esimerkiksi tilanteissa, joissa

tietoja levitetään verkossa, tarkennetaan laissa sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (460/2003). Laissa mm. todetaan, että lakia sovellettaessa viestintään ei saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä.

Lehdistön toiminta ja sen vapaus ovat myös sananvapauden ytimessä. Esimerkiksi rasistisista ilmiöistä raportoiminen on suojeltua sananvapauden nojalla, mutta lehdistökään ei saa levittää rasistista materiaalia. Myöskään ääri-ideologioita edustavat järjestöt eivät saa sananvapauden perusteella levittää avoimen rasistista tai muita ihmisryhmiä halventavaa materiaalia, vaan tällainen toiminta nähdään sananvapauden väärinkäyttönä.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) oikeuskäytännössä sananvapauden piiriin voi lukeutua myös loukkaavien, järkyttävien tai huolestuttavien ajatusten tai ideoiden esittäminen. Sananvapauden rajojen katsotaan myös olevan sitä laajemmat, mitä julkisempi ja yleistä mielenkiintoa herättävämpi keskustelu on kyseessä.

Sananvapauden väärinkäytöksi kuitenkin luetaan esimerkiksi toisten uhkailu väkivallalla tai muilla rikoksilla. Sananvapauden varjolla ei siis voi jakaa millaista tahansa sisältöä, vaan sananvapauteen liittyy velvollisuuksia ja vastuita. EIT on huomauttanut, että demokraattiseen yhteiskuntaan kuuluu keskeisesti suvaitsevaisuus ja tasa-arvo, joten toimenpiteisiin voidaan ryhtyä esimerkiksi tilanteissa, joissa ilmaisu yllyttää suvaitsemattomuuteen pohjaavaan toimintaan.

Sananvapaus otetaan erityisesti huomioon yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämistä ja kunnianloukkausta koskeissa laeissa. Hyvin kovasanainenkin kritiikki voi olla sananvapauden rajoissa, kunhan asian ilmaisu ei selkeästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä toisten oikeudet ja muut olosuhteet huomioon ottaen. Erityisesti julkisissa ammateissa toimivat henkilöt voivat joutua kovankin, tavanomaisesti kohteliaisuus käytännöistä poikkeavan, mutta kuitenkin sananvapauden suojaaman kommentoinnin kohteeksi julkista päätöksentekoa koskevan korostuneen kritiikkioikeuden johdosta. Kuitenkin rikoslaissa säädetyn viestintärauhan rikkomisen ja vainoamista koskevien rangaistussäädösten perusteella voidaan puuttua toimintaan, jossa sananvapauden piiriin kuuluvia viestejä lähetetään vastaanottajalle häiritsevissä määrin.

Vihapuhe

Suomen lainsäädäntö ei käytä käsitettä ”viharikos tai ”vihapuhe”, mutta mikä tahansa rikokseksi määritelty teko voi periaatteessa olla viharikos, mikäli sen taustalla on vihamotiivi. Vihamotiivi voi myös koventaa rangaistusta. **Rangaistava vihapuhe** voi kohdistua kokonaiseen ihmisryhmään tai yhteen ihmiseen. Esimerkki rangaistavasta vihapuheesta ihmisryhmää kohtaan on

VIHAPUHE

Vihapuhe tarkoittaa halventavaa, uhkaavaa tai leimaavaa yksilöön tai ihmisryhmään kohdistuvaa viestintää kohteen henkilökohtaisten ominaisuuksien perusteella. Nämä ominaisuudet voivat olla esimerkiksi henkilön ikä, kieli, uskonto, sukupuoli, seksuaalinen suuntautuminen, etnisyys tai vammaisuus.

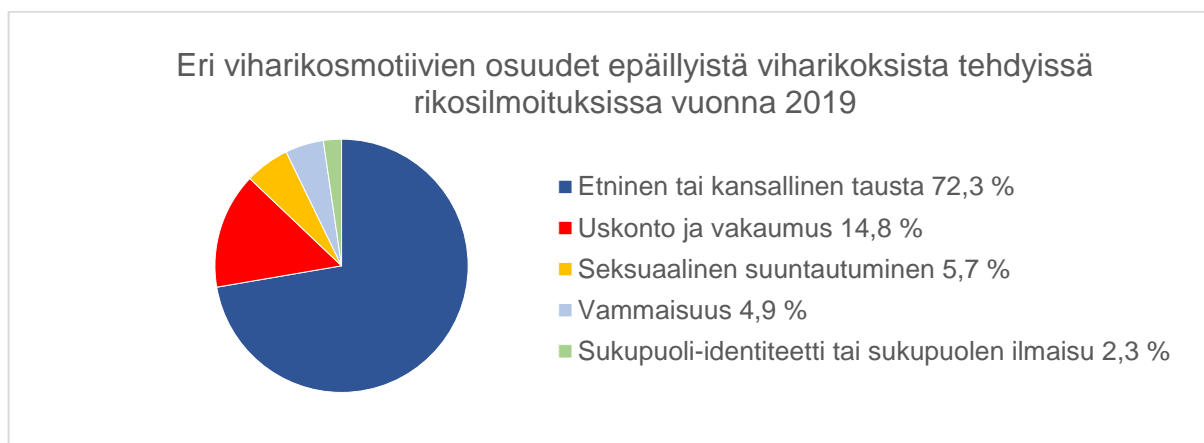
kiihottaminen kansanryhmää vastaan, kun taas vihapuheen kohdistuessa henkilöön kyseessä voi olla esimerkiksi kunnianloukkaus tai laiton uhkaus.

Viharikos on yleisimmin yksilöä tai ihmisryhmää kohtaan tehty rikos, jonka vaikuttimena ovat ennakkoluulot tai vihamielisyys uhrin ihonväriä, kansallista tai etnistä alkuperää, vakaumusta, seksuaalista suuntautumista tai vammaisuutta tai niihin rinnastettavaa muuta piirrettä kohtaan. Vihapuheen vaikuttimena voi olla myös suvaitsemattomuus uhrin edustamia näkemyksiä kohtaan. Vihapuheessa on usein kyse väkivaltaan kehottamisesta tai sen oikeuttamisesta yksilöitä tai kansanryhmiä vastaan, mutta suoranaista kannustusta väkivaltaan ei välttämättä aina ole. Aina vihapuheen jakaja ei ole ainut, joka voi joutua vihapuheesta vastuuseen, vaan esimerkiksi sivustollaan vihapuheen tietoisesti salliva ylläpitäjä saattaa syyllistyä rangaistavan aineiston saatavilla pitämiseen.

Rikoslain lisäksi vihapuheeseen liittyvää lainsäädäntöä on muun muassa yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolakien häirintää koskevissa säädöksissä. **Häirintä** on syrjintää, joka ilmenee yleisimmin sanallisina loukkauksina, nöyryytyksenä ja nimittelynä ja se kohdistuu usein erityisesti vähemmistöryhmiin tai sukupuoleen. Häirinnän monet muodot liittyvät läheisesti vihapuheeseen, sillä vihapuhekin voi ilmetä häirintänä.

Kiihottaminen kansanryhmää vastaan on yksi viharikoksen muodoista. Kiihottaminen kansanryhmää vastaan on johonkin ihmisryhmään kollektiivisesti kohdistuva vihapuheen muoto, jossa rikoksen tekijä jakaa yleisön saataville tai pitää yleisön saatavilla mielipiteen, tiedon tai muun viestin, jossa uhataan tai solvataan jotain ryhmää edellä mainittujen vihapuheen kriteerien perusteella.

Suomen poliisi on seurannut viharikoksia jo yli 20 vuotta, ja vuonna 2009 rasistisen rikollisuuden seuranta laajennettiin viharikosseurannaksi. Viimeisin raportti viharikoksista Suomessa käsittelee vuotta 2019 (Rauta 2020). Vuonna 2015 viharikollisuus oli Suomessa korkeimmillaan, minkä jälkeen se on hieman tasaantunut. Vuonna 2019 poliisille tehtiin yhteensä 899 rikosilmoitusta epäillyistä viharikoksista, joka oli hieman vähemmän kuin edellisellä vuonna. Suurin osa (hieman yli 72 %) viharikoksista liittyi rikoksen uhrin etniseen tai kansalliseen taustaan.

Lähde: Rauta (2020)

Poliisiammattikorkeakoulun viharikosraportin mukaan yleisin rikoslaji vuonna 2019 oli aiempien vuosien tapaan pahoinpitelyrikos (32 %), jonka jälkeen toiseksi yleisin oli kunnianloukkaus. Kummankin rikoslajin määrät vähenivät verrattuna vuoteen 2018, kun taas laittomien uhkauksien määrä lisääntyi hieman. Vuonna 2019 kiihottaminen kansanryhmää vastaan -rikosten määrä jopa kolminkertaistui: epäiltyjä kiihottaminen kansanryhmää vastaan -rikoksia oli sinä vuonna 105. Vuonna 2017 kiihottamista kansanryhmää vastaan tilastoitiin selvästi enemmän kuin muina vuosina, sillä sinä vuonna poliisi kohdisti enemmän resursseja rangaistavan vihapuheen tutkintaan. Tuomioiden määrä kansanryhmää vastaan kiihottamisesta on kasvanut tasaisesti – vuonna 2017 tuomioita tuli 13, kun taas sitä seuranneena vuonna 31.

Internet, julkiset keskustelupalstat ja Facebook ovat katujen, parkkipaikkojen, puiston ja muiden julkisten paikkojen jälkeen toiseksi yleisimpiä paikkoja, joissa häirintää tai vihapuhetta kohdataan. Tutkimusten mukaan monet jättävät kuitenkin rikosilmoituksen viharikoksista tekemättä, joten rikosten todellista yleisyyttä ei voida varmuudella tietää. Rikos saatetaan jättää ilmoittamatta esimerkiksi siksi, ettei uskota asialle tehtävän mitään tai että sille ei voisi tehdä mitään. Vihapuheen ja häirinnän kohtaamisella on merkittäviä negatiivisia vaikutuksia uhrien yleiseen turvallisuuden tunteeseen, psyykkiseen terveyteen sekä viranomaisluottamukseen, ja voi saada uhrin välttelemään tiettyjä paikkoja häirinnän pelossa.

MAALITTAMINEN

Maalittamisella viitataan toimintaan, jossa kohdetta mustamaalataan järjestelmällisellä häirinnällä esimerkiksi kostotoimena tai uhrin työskentelyn häiritsemiseksi.

Lainsäädäntö asettaa rajoja myös poliittiselle sananvapaudelle. Vaikka politiikassa käytettävä kieli saattaa olla kärkevä ja hyökkäävää, esimerkiksi perustuslaki säätää, että kansanedustajan tulisi käyttäytyä arvokkaasti ja olla loukkaamatta toisia henkilöitä. Kuitenkin kansanedustajina sekä kunnallisvaltuutettuina toimii henkilöitä, jotka on tuomittu kiihottamisesta kansanryhmää vastaan. Perustuslain mukaan eduskunta voi tutkia, voiko tahallisuudesta rikoksesta vankeuteen tuomittu henkilö jatkaa kansanedustajana ja on mahdollista selvittää, voisiko saman tyyppistä säännöstä soveltaa myös kunnallispolitiikassa. Myös päättäjiin ja muihin yhteiskunnallisessa keskustelussa mukana oleviin, erityisesti naisiin ja vähemmistötaustaisiin naisiin, kohdistuva vihapuhe on kasvava ongelma. Päättäjien ja poliitikkojen lisäksi esimerkiksi journalistit ja tutkijat joutuvat yhä useammin vihapuheen uhreiksi.

Maalittaminen

Suomen nykyiseen rikoslakiin ei ole kirjattuna maalittamisen käsitettä, joten sellaista rikosta kuin maalittaminen ei tällä hetkellä Suomessa tunneta. **Maalittaminen** voidaan kuitenkin yleisesti määritellä yksittäiseen henkilöön kohdistuvana vihapuheen muotona. On myös olemassa rangaistussäännöksiä, joita voi soveltaa järjestelmällisen perättömien tietojen levittämisen, häirinnän ja uhkailun yhteydessä.

Maalittamisessa yksi ihminen nostetaan maalitauluksi joukkoistetun tai muuten järjestelmällisen häirinnän kohteeksi. Usein maalittamisen tavoitteena on vaientaa tietty henkilö tai vaientaa keskustelu jostain tietystä aiheesta. Maalittaminen kohdistuu yksittäiseen henkilöön, mutta sen tarkoitus voi olla myös vaikuttaa koko yksilön edustaman organisaation tai ammattikunnan toimintaan. Maalittamisen käsitettä käytetään nykyisin erityisesti internetissä tapahtuvien koordinoitujen vihakampanjoiden kuvaamiseksi, ja usein maalittaminen tapahtuukin ryhmässä tai ryhmää hyödyntäen.

Maalittamiseen kuuluu esimerkiksi perättömien tai halventavien tietojen levittäminen, henkilön uhkaaminen ja hänen yksityiselämänsä loukkaavien tietojen levittäminen. Usein tämä tapahtuu internetin välityksellä keskustelupalstoilla tai sosiaalisen median alustoilla.

Vihapuheen ja maalittamisen yhteydessä on kuitenkin todettava, että joissain tilanteissa rajanveto hyväksyttävän kritiikin ja asiattoman kielenkäytön välillä on hankalaa lainsäädännöstä huolimatta. Lisäksi arkikielessä vihapuheella voidaan välillä viitata monenlaiseen häiriökäyttäytymiseen, joka ei ole lähtökohtaisesti sananvapauden väärinkäyttöä, laitonta tai rangaistavaa. Näin ollen vihapuhe ymmärretään joskus arkikielessä paljon laajemmin, kuin miten se on tässä tietopakettissa määritelty.

Vihapuheen ja maalittamisen laajuus

Vihapuhe on Suomessa verrattain yleinen ilmiö. *Hate Communities* -tutkimushankkeen mukaan vuonna 2013 tutkimukseen osallistuneista suomalaisista nuorista 48 prosenttia kertoi kohdanneensa vihapuhetta internetissä. Luku kasvoi vuoteen 2015 mennessä 74 prosenttiin.

Vihapuheesta ja häirinnästä eri ammattiryhmiä kohtaan on tehty useita selvityksiä. Esimerkiksi syyttäjiin ja tuomareihin kohdistunut epäasiallinen käytös on viime vuosina yleistynyt ja siitä on tullut entistä järjestelmällisempää. Syyttäjäjyhdistyksen vuonna 2018 tekemässä kyselyssä 40 prosenttia syyttäjistä kertoi joutuneensa työssään epäasiallisen käytöksen kohteeksi, ja kokevansa häirinnästä tulleen aiempaa järjestelmällisempää. Tuomariliiton vuoden 2019 kyselyssä kaksi kolmannesta tuomareista kertoi joutuneensa vastaavan käytöksen kohteeksi. Myös poliisien kohtaama verkkohäirintä esimerkiksi Twitterissä on yleistynyt.

Viha vallassa: Vihapuheen vaikutukset yhteiskunnalliseen päätöksentekoon -tutkimus (Knuutila ym. 2019) kartoitti vihapuheen yleisyyttä mm. haastattelujen ja kyselyn avulla. Kyselyn mukaan kolmannes Suomen kuntapäätäjistä on kokenut työssään vihapuhetta tai häirintää. Näkyvimmissä ja vastuullisimmissa tehtävissä toimiviin henkilöihin kohdistuva vihapuhe on vielä yleisempää, ja lähes joka toinen kunnanjohtaja tai kunnanhallituksen puheenjohtaja on kohdannut häirintää tai vihapuhetta. Eduskunnan työntekijöiden keskuudessa ilmiö vaikuttaa vielä yleisemmältä – 45 prosenttia kyselyyn vastanneista kansanedustajista ja heidän

avustajistaan kertoi kohdanneensa vihapuhetta, vaikkakin lukua voidaan vastaajamäärän alhaisuuden johdosta pitää vain suuntaa antavana.

Vihapuhe myös usein kohdistuu julkisissa ammateissa toimivien läheisiin. Yli kymmenen prosenttia kunnallisvirkamiehistä ja kansanedustajista myös kertoi läheistensä joutuneen häirinnän tai vihapuheen kohteeksi ja luku oli yli 20 prosenttia kunnan tai kunnanhallituksen puheenjohtajien läheisten kohdalla. Päättäjät kohtaavat työssään erityisesti haukkumista ja nimittelyä, halveksuntaa, vähättelyä tai häirintää erityisesti sukupuolen, puoluetaustan tai uskonnon takia, valheellisten tietojen levittelyä, kiristyksen yritystä ja uhkailua. Merkittävä osa häirinnästä tapahtuu sosiaalisen median eri kanavoiden kautta, erityisesti Facebookissa. 40 prosenttia vastaajista kertoi kohdanneensa vihapuhetta myös julkisilla paikoilla.

Journalistiliitto on kartoittanut toimittajien kohtaamaa häirintää, minkä lisäksi on myös selvitetty vihapuheen vaikutuksia toimittajiin, uutismediaan ja verkkokeskusteluun. Journalistiliiton vuonna 2016 tekemän selvityksen mukaan kuudesosa noin 1400 vastaajasta kertoi kokeneensa uhkailua työnsä johdosta. Näistä uhkailuista 40 prosenttia johtui vastaajien mukaan siitä, että he olivat kirjoittaneet maahanmuutosta ja turvapaikanhakijoista. Suomeen tulleiden pakolaismäärien kasvaessa vuosina 2015–2016 myös toimittajien kohtaama häirintä lisääntyi.

Monet kyselyyn vastanneet toimittajat olivat huolissaan vihapuheen normalisoitumisesta. Negatiivisen palautteen koetaan toisaalta kuuluvan toimittajan työnkuvaan, mutta kommentoinnin sääntöjen siitä, minkälaista kielenkäyttöä on sopivaa ja sallittua käyttää, nähdään hämartyneen. Monet toimittajat myös kokivat, että poliisi tai syyttäjät eivät ota toimittajiin kohdistuvaa häirintää riittävän vakavasti ja voivat pitää kokemansa häirinnän ilmoittamista poliisille turhana.

Vuoden 2017 tasa-arvobarometrin mukaan naisten riski tulla sekä seksuaalisen häirinnän että vihapuheen uhriksi on yli viisi kertaa suurempi kuin miehillä. Barometrin mukaan suomalaisista naisista 38 prosenttia ja miehistä 17 prosenttia on joutunut seksuaalisen häirinnän kohteeksi kyselyä edeltäneen vuoden aikana. Naisiin suuntautuvassa häirinnässä tekijä on yleensä mies, kun taas miesten kokemassa häirinnässä tekijät ovat sekä miehiä että naisia. Vähemmistöön kuulumisen nostaa seksuaalisen häirinnän kohteeksi joutumisen riskiä yli kaksinkertaiseksi. Vihapuhe vähemmistötaustaisia kohtaan yleensä lisääntyy mediassa olevien maahanmuuttoon tai pakolaisiin liittyvien kohujen myötä. *Viha vallassa* -raportin mukaan naispuoliset kuntapäättäjät kohtaavat Suomessa merkittävästi miehiä enemmän häirintää, ja erityisesti juuri sukupuoleensa liittyvää häirintää. Naisten kohtaama vihapuhe on myös sisällöllisesti erilaista kuin miesten kohtaama vihapuhe, joka usein kohdistuu ulkonäköön, on seksualisoitunutta ja sisältää seksuaalisen väkivallan elementin. Naiset joutuvat vihapuheen lisäksi useammin myös seksuaalisen häirinnän kohteeksi.

Yhteiskunnalliset vaikutukset

Viime aikoina huolta ovat herättäneet ne seuraukset, joita maalittamisella saattaa olla paitsi yksilöihin, myös oikeusvaltion perusteisiin sekä laajemmin toimintaan demokraattisessa yhteiskunnassa. Esimerkiksi viranomaisiin, kuten poliiseihin, tuomareihin ja syyttäjiin kohdistuva maalittaminen voi vaikuttaa merkittävästi heidän työtehtäviensä hoitamiseen. Myös poliittiset päättäjät, journalistit, tutkijat ja muut asiantuntijat sekä kansalaisaktivistit ja taiteilijat kohtaavat Suomessa lisääntyvässä määrin järjestäytyntä häirintää. Maalittaminen myös loukkaa paitsi jokaiselle kuuluvaa sananvapautta, myös muita perus- ja ihmisoikeuksia. Sananvapaus ei toteudu, mikäli julkisuudessa työnsä puolesta toimivat ihmiset eivät voi vapaasti esiintyä julkisuudessa tai esittää tiettyjä mielipiteitä maalittamisen pelossa.

Demokratian kannalta maalittaminen on huolestuttavaa monestakin syystä. Se voi estää poliitikkoja edustamasta kannattajiaan, mikäli poliitikko ei maalittamisen uhriksi joutumisen pelossa uskalla tuoda esille kaikkia ajatuksiaan tai näkemyksiään. Se voi myös johtaa poliitikon vetäytymiseen yhteisten asioiden hoidosta tai vähentää kansalaisten halukkuutta lähteä ylipäänsä politiikkaan mukaan. Jo pelkkä maalittamisen uhka saattaa rajoittaa sananvapautta, jos maalittamisen kohteet ryhtyvät itsesensuuriin rajoittamalla itse sanomisiaan tai toimintaansa. Maalittaminen voi myös heikentää yleistä turvallisuuden tunnetta ja kansalaisten luottamusta viranomaisiin. Näin ollen maalittamisessa ei ole kyse vain yksilön oikeuksien loukkaamisesta, vaan ongelma koskee koko yhteiskuntaa.

Myös journalistien sananvapauden rajoittuminen maalittamisen takia on ongelma, sillä joukkotiedotusvälineiden tulisi pystyä tuomaan kansalaisten nähtäväksi erilaisia mielipiteitä ja ajatuksia sekä mahdollistaa vapaa poliittinen keskustelu kansalaisille ja poliitikoille. Mikäli journalistit joutuvat turvautumaan itsesensuuriin suojellakseen itseään maalittamiselta, eivät he voi vapaasti harjoittaa ammattiaan sananvapauden turvaaman oikeuden mukaan tai journalistisen etiikan määräämän vastuun mukaisesti. Myös tieteen tulisi saada olla vapaata niin, että tutkija pystyisi itse valitsemaan tutkimusaiheensa ja -menetelmänsä sekä tuoda tulokset vapaasti myös kansan tietouteen. Kuitenkin pelko maalittamisen kohteeksi tulemisesta voi vaikuttaa tutkijoiden ja asiantuntijoiden halukkuuteen tuoda joitain tutkimusaiheita tai -tuloksia julkisuuteen. Maalittamisen samantyyppiset vaikutukset koskevat myös eri alan taiteilijoita.

Ehdotettuja ratkaisukeinoja

Viranomaiset ovat toteuttaneet Suomessa monia toimia vihapuheen ja maalittamisen torjumiseksi, mutta tästä huolimatta ilmiö on laajentunut ja saanut uusia muotoja. Valtio voi pyrkiä ehkäisemään maalittamista ja vihapuhetta erilaisilla keinoilla, joita ovat muiden muassa lainsäädäntö, resursointi, kansalaistiedottaminen ja kampanjat, virkahenkilöiden koulutus, uhrien tukipalvelut ja tutkimus. Vuonna 2019 julkaistussa oikeusministeriön raportissa on koottu yhteen ehdotuksia vihapuheen vastaisen työn tehostamiseksi. Alla on listattu raportissa ehdotettuja toimenpiteitä.

Koordinointi ja resursointi:

- Rasismin ja syrjinnän vastaisen toimintaohjelman laatiminen, ohjelmaan erillinen osio viharikoksista ja vihapuheesta
- Vihapuheeseen ja viharikoksiin liittyvää tiedonkeruuta, tiedon hyödyntämistä sekä tiedonvaihtoa hoitavan yhteistyötahon perustaminen valtioneuvostoon
- Viharikosten ja vihapuheen vastaisen työn resurssitarpeiden ja kohdentamisen arviointi
  - Riittävien resurssien varmistaminen viharikosten vastaisen työn koordinointiin ja toimeenpanoon, koko rikosprosessiketjuun (poliisi – syyttäjä – tuomioistuin – tuomion täytäntöönpano) sekä kansalaisyhteiskunnan aktivointiin viharikosten ja vihapuheen vastaiseen työhön
  - Vuoropuhelun edistäminen kansalaisyhteiskunnan toimijoiden sekä keskeisten kansallisten rahoittajatahojen välillä sekä tiedottaminen EU:n rahoituskanavista
  - Poliisin keskitetyn asiantuntemuksen viharikoksista ja rangaistavasta vihapuheesta varmistaminen

Lainsäädäntö:

- Sukupuolen lisääminen rikoslain rangaistuksen koventamisperustetta koskevaan lainkohtaan
- Kiihottamista kansanryhmää vastaan –rikoksen tunnusmerkistön arviointi sen perusteella, mahdollistaako se tehokkaan puuttumisen vihapuheeseen sukupuolen perusteella
- Rikosoikeudellisen suojan arviointi maalittamiseen puuttumisen kannalta – selvitys siitä, pitääkö sananvapauteen liittyvät viharikokset säätää virallisen syytteen alaisiksi ainakin niissä tilanteissa, joissa henkilö joutuu vihapuheen kohteeksi virkatoimiensa, työtehtäviensä tai luottamustehtäviensä hoitamisen vuoksi
- Lisäys yhdenvertaisuuslakiin, jossa määritettäisiin yhdenvertaisuusvaltuutetun mahdollisuus viedä häirintätapauksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakuntaan myös uhria nimeämättä
- Yhdenvertaisuuslain syrjinnän määritelmän laajentaminen niin, että oppilaitoksen toiminta voidaan määritellä syrjinnäksi, jos oppilaitos ei puutu oppilaaseen tai opiskelijaan kohdistettuun häirintään
- Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolakiin lisäys varhaiskasvatukselle yksikkökohtaisesta tavoitteesta edistää yhdenvertaisuutta ja laatia yhdenvertaisuussuunnitelma, oppilaitoksia vastaavalla tavalla

Viranomaisten ja työnantajien koulutus:

- Syrjintään ja vihapuheeseen liittyvien teemojen (ennakkoluulot, rakenteellinen syrjintä, tasa-arvo, yhdenvertaisuus, vihapuhe ja viharikokset) sisällyttäminen ammattilaisten, kuten sosiaalityöntekijöiden, lastensuojelun työntekijöiden, opettajien, kouluterveydenhuollon, koulutukseen
- Eri alojen ammattilaisille selkeät menettelyohjeet ja koulutusta syrjintään puuttumisesta
- Poliisin, syyttäjien ja tuomarien koulutuksen jatkaminen ja ennakkoluulojen tunnistamiseen perehdyttäminen
- Viranomaisten ja elinkeinoelämän järjestöjen työnantajille ja toimeksiantajille suunnattu kampanja ja ohjeistus siitä, miten toimia, jos työntekijä joutuu vihapuheen, vihapuhekampanjan tai maalittamisen kohteeksi
- Poliisin viharikosten luokittelu -ohjeistuksen muokkaaminen

Uhrien oikeussuoja:

- Tiedon kokoaminen uhrien käytettävissä olevista tukipalveluista, viestinnän kohdistaminen viharikosten kohteille, erilaisten tukipalveluiden esille nostaminen
- Tiedon lisääminen oikeusprosessin eri vaiheista ja rikosjuttujen etenemisen sähköisen seuraamisen kehittäminen

- Sovittelukäytäntöjen ja uhripalveluiden kehittäminen viharikosten yhteydessä

Yhteiskunnallisten toimijoiden asenteet:

- Ministeriöiden ja muiden virastojen johdon avoin viestintä sitoutumisesta syrjimättömyyteen selkein toimenpide-esimerkein
- Viranomaisten ja julkista tehtävää hoitavien tahojen johtaville toimijoille koulutusta viharikoksista, vihapuheesta sekä niiden vaikutuksista
- Poliittisten puolueiden sitoutuminen ohjelmissaan syrjinnän ja viharikosten vastaisiin toimiin
- Häirinnän ja vihapuheen vastaisten toimintaohjeiden laatiminen puolueiden vaalikampanjoita varten
- Avustuksia myöntävien tahojen (esim. ministeriöt) tekemä selvitys siitä, voiko avustuksia kohdistaa yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseen
- Median ymmärryksen lisääminen vihapuheen mekanismeista mm. koulutuksen ja tutkimuksen avulla

Tutkimustieto:

- Selvitys siitä, mihin kansallisiin säännöllisiin väliajoin toteuttaviin tutkimuksiin viharikoksiin ja vihapuheeseen liittyviä kysymyksiä voitaisiin sisällyttää (mm. kouluterveyskysely, kansalliset uhritutkimukset)
- Vuoropuhelun mahdollistaminen jakamalla poliisin vuosittaisen viharikosraportin tiedot alueellisille ja paikallisviranomaisille sekä muille keskeisille toimijoille
- Rahoituksen varmistaminen pilotoitavalle tutkimukselle viharikosten etenemisestä syyttäjälle ja tuomioistuimiin
- Kansalaisyhteiskunnan keräämän tiedon hyödyntämisen varmistaminen viranomasitoiminnassa
- Uhrien tuen tarpeen sekä kannustimen hakeutua tuen piiriin selvittäminen
- Vihapuheen ja viharikosten taustalla olevien tekijöiden ja syiden selvittäminen
- Tekijöiden kansainvälisten yhteyksien selvittäminen
- Erilaisten kriminaalipoliittisten keinojen viharikoksiin ja vihapuheeseen puuttumiseksi selvittäminen

Verkkoalustojen vastuu:

- Verkkoalustojen vastuun torjua vihapuhetta lisääminen lainsäädännön ja yhteistyön keinoin
- Palvelujentarjoajien/verkkoalustojen moderoijien kouluttaminen

Media- ja demokratiakasvatus:

- Osallistavan ja rakentavan kansalaiskeskustelun tukeminen uusin tavoin
- Aikuisten medialukutaidon parantaminen päivittämällä mediakasvatuksen kansalliset linjaukset kattamaan myös aikuiset ja varmistamalla riittävästi resursseja aikuisten mediakasvatustoimintaan
- Valmiiden koulutussisältöjen ja -mallien kehittäminen työntekijöiden medianlukutaidon kehittämiseksi
- Rakentavan keskustelun vahvistamiseen tähtäävän kampanjan luominen
- Koulutusohjelman perustaminen vaikeiden asioiden käsittelystä työväenopistoihin ja kansalaisopistoihin
- Sovittelujournalismin käsikirjan sisältöjen vakiinnuttaminen toimitusten työhön

Lähteet ja linkkejä tiedonhakuun

Valtioneuvoston julkaisut:

Aaltonen, Milla; Illman, Mika & Mantila, Anu (2019) *Tietoa ja tapausesimerkkejä vihapuheesta ja viharikoksista – käsikirja lainkäyttäjille*. Helsinki: Oikeusministeriö.
<https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/13949561/K%C3%A4sikirja+syytt%C3%A4jille+ja+tuomareille/e03c873a-e85d-a95e-e4cc-f677a55f4340/K%C3%A4sikirja+syytt%C3%A4jille+ja+tuomareille.pdf>

Against Hate -hanke (2019) *Against hate –hankkeen suosituksia viharikosten ja vihapuheen vastaiseen työhön*. Helsinki: Oikeusministeriö.
<https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/13949561/Against+Hate+-hankkeen+suositukset+-+FI/58f4e479-001c-daed-0e8d-a60375886602/Against+Hate+-hankkeen+suositukset+-+FI.pdf>

Illman, Mika (2020) *Järjestelmällinen häirintä ja maalittaminen: lainsäädännön arviointia*. Helsinki: Valtioneuvoston selvitys 2020:3.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020120399312>

Knuutila, Aleks; Kosonen, Heidi; Saresma, Tuija; Haara, Paula & Pöyhtäri, Reeta (2019) *Viha vallassa: Vihapuheen vaikutukset yhteiskunnalliseen päätöksentekoon*. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-786-4>

Mäkinen, Kari ja työryhmä (2019) *Sanat ovat tekoja: Vihapuheen ja nettikiusaamisen vastaisten toimien tehostaminen*. Sisäministeriön julkaisu 2019:23.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-264-7>

Rauta, Jenita (2020) *Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2019*. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.

Oikeusministeriö (2018) *Syrjintä Suomessa: Ajankohtaista tietoa syrjinnästä ja yhdenvertaisuudesta*. Policy Brief 1/2018. Helsinki: Oikeusministeriö.
<https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/11141214/H%C3%A4irint%C3%A4+Policy+Brief+FI/032fded6-8ccd-acab-0c52-d9d051d50a87/H%C3%A4irint%C3%A4+Policy+Brief+FI.pdf>

Kansainvälistä materiaalia Suomen kansalaisyhteiskunnan tilasta:

OECD (2020) Suomen kansalaisyhteiskunnan tilan arviointi – kansalaisjärjestöjen kuuleminen.
<https://www.oecd.org/gov/open-government/background-document-civic-space-scan-of-finland-finnish.pdf>

Online Attacks on Journalists in Finland: Overview and Best News Room Practices (2019) International Press Institute.
<https://ipi.media/countering-online-harassment-in-newsrooms-finland/>